

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ**

Υπεύθυνη Ομάδας Αρχαίων Ελληνικών: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΑΝΤΖΟΥΛΗ
Επιμέλεια διαγωνίσματος: ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΗΓΟΥΝΑΚΗΣ

A1.α)

1. **Λάθος** («ὁ Ἐπιμηθεύς ἔλαθεν αὐτόν καταναλώσας τὰς δυνάμεις εἰς τὰ ἄλογα»).
2. **Λάθος** («τὰ μὲν ἄλλα ζῶα ἐμμελῶς πάντων ἔχοντα»).
3. **Σωστό** («διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι»).

A1.β)

1. Η αντωνυμία «**αὐτόν**» αναφέρεται στη λέξη «Ἐπιμηθεύς».
2. Η αντωνυμία «**αὐτοῖς**» αναφέρεται στη λέξη «ἄνθρωποι».

B1. Ο Δίας, για να σώσει τους ανθρώπους από τον αφανισμό, αποφασίζει να τους προσφέρει την **αιδώ** [: ηθικότητα, φιλότιμο, αξίες, αρχές] και τη **δίκη** [: νόμους, ποινές, θεσμούς]. Η «αιδώς» αποτελεί το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων. Είναι όλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά). Σε ένα λεξικό με τον τίτλο «Όροι», το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η «αιδώς» ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης». Είναι ο ηθικός κοινωνικός κώδικας δεοντολογίας.

Από την άλλη, ο όρος «δίκη» στο συγκεκριμένο απόσπασμα δε χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά

προέκταση, η δίκη δηλώνει εδώ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα. Είναι το συναίσθημα της δικαιοσύνης, η ενύπαρκτη στον άνθρωπο αντίληψη για το δίκαιο και το άδικο, ο σεβασμός των γραπτών και άγραφων νόμων και των δικαιωμάτων των άλλων, καθώς και οι ενέργειες για την αποκατάσταση αυτών των δικαιωμάτων, όταν καταστρατηγούνται βάνουσα από κάποιον. Η δίκη εκδηλώνεται με τη δημιουργία και την τήρηση κανόνων δικαίου, την κατοχύρωση του δικαίου, του ορθού και του νόμιμου. Έτσι περιστελλεται ο ατομικισμός και ο εγωισμός και εξασφαλίζεται η αρμονική κοινωνική συμβίωση.

Το δίπολο των αρετών αιδώς και δίκη ισοδυναμεί με το σωφροσύνη και δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του. Κάθε πολιτισμικά προηγμένη κοινωνία θεμελιώνεται στις αξίες της αιδούς και της δίκης. Οι αξίες αυτές είναι καθολικές και συνιστούν παράγωγα της εξέλιξης τόσο της ηθικής συνείδησης, όσο και του πολιτισμού που την εκφράζει και την κατευθύνει.

Χάρη στην αιδώ και στη δίκη εξασφαλίζεται η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη, η συνοχή του συνόλου, η ισορροπία και η ευταξία. Με αυτές αναπτύσσονται μεταξύ των ανθρώπων σχέσεις φιλίας, συνεργασίας, αλληλεγγύης και αλληλοσεβασμού. Ειδικότερα η αιδώς οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας (κόσμος: α) η πειθαρχία, η τάξη, η ευπρέπεια. β) το κόσμημα, ο στολισμός. γ) ο κόσμος, το οργανωμένο σύμπαν, σε αντίθεση προς το αρχικό χάος). Η δίκη παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται φιλίαν, που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά. Όταν οι άνθρωποι γνωρίσουν σε βάθος τις έννοιες αυτές, που προβάλλονται ως αιτήματα της ηθικής, και είναι σε θέση να τις πραγματώσουν στις σχέσεις

τους, τότε η οργάνωση της πολιτικής κοινωνίας θα στηρίζεται σε αυτές. Η πολιτεία που θεμελιώνεται σε αυτές είναι δημοκρατική, γιατί ο αμοιβαίος σεβασμός και το αίσθημα δικαιοσύνης των πολιτών εμπεδώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ τους και με την πολιτεία και εξασφαλίζει ισορροπία στις σχέσεις τους.

B2.α) τόκος: τέχνη
ανάξιος: άγοντα - συναγωγοί
όλεθρος: άπώλλυντο - άπόλοιτο
αριστούχος: είχον - έχοντες

B2.β) 1.β - 2.γ - 3.ε - 4.στ - 5.ζ - 6.η

B3. 1.Λ, 2.Λ, 3.Λ, 4.Σ, 5.Λ.

B4. Ο Προμηθέας, διαπιστώνοντας την κακή κατάσταση του ανθρώπινου γένους -λόγω της αβλεψίας του Επιμηθέα- πρόσφερε στον άνθρωπο την «έντεχνο σοφία» και το «πυρ», για να μπορέσει αυτός να αναπτύξει ένα υποτυπώδη τεχνικό πολιτισμό. Η φωτιά, η πρώτη μεγάλη πηγή ενέργειας που έμαθε να μεταχειρίζεται ο άνθρωπος, εύλογα τοποθετείται στη βάση όλων των έως τότε τεχνολογικών κατακτήσεων. Ως πηγή ενέργειας υπήρξε αναγκαία συνθήκη για να οδηγηθεί ο άνθρωπος στα υψηλά τεχνικά επιτεύγματα και να αντισταθμίσει με αυτά τη φυσική αδυναμία του. Η «έμπυρος τέχνη» εκφράζει την εφαρμοσμένη, την κατασκευαστική εκδήλωση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η «έμπυρος τέχνη» είναι η πρακτική εφαρμογή των τεχνικών γνώσεων κυρίως με τη χρήση της φωτιάς, καθώς είναι γνωστό ότι πολλά υλικά, όπως τα μέταλλα, μπορούν να γίνουν αντικείμενο κατεργασίας με τη χρήση της φωτιάς. Ο Πρωταγόρας, λοιπόν, πρέπει να είχε στο μυαλό του αυτό που σήμερα ονομάζουμε τεχνολογία, τηρουμένων των αναλογιών. Εννοούμε, βέβαια, μια τεχνολογία προσαρμοσμένη στα μέσα και τις δυνατότητες της εποχής. Με την κλοπή της φωτιάς, που συμβολίζει επιπλέον τη δημιουργικότητα, τη ζωτικότητα και τη φαντασία, αψηφώντας τις άλογες και αυθαίρετες

αποφάσεις του Δία, ο Προμηθέας εκφράζει και ενισχύει την ορθολογική πίστη ότι ο άνθρωπος μπορεί με τη γνώση και την πράξη να κυριαρχήσει πάνω στη φύση, να την αλλάξει και να καλυτερέψει τη ζωή του.

Αντίστοιχες απόψεις για τη σπουδαιότητα και τη χρησιμότητα της φωτιάς διαπιστώνουμε και στο παράλληλο κείμενο. Ο Πλίνιος θεωρεί ότι τα πάντα βασίζονται στη φωτιά («δεν υπάρχει σχεδόν τίποτε που να μην τελειοποιείται με τη βοήθεια της φωτιάς»), όπως τα μέταλλα, τα φάρμακα και τα χρώματα. Στη συνέχεια γίνεται πιο συγκεκριμένος αναφέροντας τις τεράστιες δυνάμεις της φωτιάς να λιώνει μέταλλα και να αποτελεί τη βάση της οικοδομικής τέχνης («δαμάζεται ο σίδηρος... αβεστοποιείται η πέτρα που συνέχει τους δόμους στα σπίτια»), ενώ αναφέρεται στα θετικά αποτελέσματα από τα διαφορετικά επίπεδα καύσης. Ακόμη και τα απομεινάρια της φωτιάς, τα κάρβουνα, μπορούν να προσφέρουν στην καθημερινότητα του ανθρώπου («ακόμη και αυτός ο άνθρακας αρχίζει να αποκτά δυνάμεις αφού σβηστεί»). Τέλος, ο Πλίνιος, για να δώσει έμφαση στις ανεξέλεγκτες δυνατότητες της φωτιάς διατυπώνει μια ρητορική ερώτηση αν η φωτιά τελικά δημιουργεί ή καταστρέφει. Η απάντηση είναι ότι κάνει και τα δύο ανάλογα με το πώς τη χειρίζεται ο άνθρωπος. Άρα, και στα δύο αποσπάσματα η φωτιά θεωρείται η βάση για την ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού του ανθρώπου.

Γ1. Αφού, λοιπόν, έμεινε ο Κύρος εκεί λίγη ώρα με το στράτευμα και δήλωσε ότι ήταν έτοιμοι να πολεμήσουν, αν κάποιος εμφανιζόταν, επειδή κανείς δεν ερχόταν εναντίον τους, οδήγησε (απομάκρυνε) το στράτευμα, όσο του φαινόταν ότι είναι καλά, και στρατοπέδευσε. Όταν, λοιπόν, τοποθέτησε σκοπιές και έστειλε μπροστά φρουρούς, αφού στάθηκε στη μέση, συγκέντρωσε τους στρατιώτες του και είπε τέτοια (λόγια) περίπου. Άνδρες Πέρσες, εγώ αφενός πρώτα ευχαριστώ τους θεούς, όσο μπορώ, και εσείς όμως όλοι, πιστεύω. Γιατί και νίκη έχουμε πετύχει και σωτηρία. Για αυτά, λοιπόν, πρέπει απ' τη μια να προσφέρουμε στους θεούς δείγματα ευγνωμοσύνης, από όσα τυχόν έχουμε. Εγώ αφετέρου επαινώ (ευχαριστώ) ήδη όλους εσάς. Γιατί το έργο (μάχη) που έχει συμβεί (γίνει) έχει ολοκληρωθεί από όλους εσάς με καλό τρόπο.

Γ2. Ο Κύρος συγκέντρωσε τους στρατιώτες του και τους μίλησε για την προηγούμενη μάχη αλλά έκανε και μία αναφορά στους θεούς, όπως συνηθιζόταν μετά από ένα νικηφόρο αποτέλεσμα. Συγκεκριμένα,

ευχαρίστησε τους θεούς για τη νίκη και προέτρεψε τους στρατιώτες του να κάνουν το ίδιο, αποδίδοντας κάποιες τιμές, για να δείξουν την ευγνωμοσύνη τους («πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς ἐγὼ ἐπαινῶ, ὅσον δύναμαι, καὶ ὑμεῖς δὲ πάντες, οἶμαι· νίκης τε γὰρ τετυχήκαμεν καὶ σωτηρίας»). Ἐπειτα τόνισε ὅτι ἡ συγκεκριμένη νίκη ἦταν ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας ὅλων τῶν στρατιωτῶν («τὸ γὰρ γεγενημένον ἔργον σύμπασιν ὑμῖν καλῶς ἀποτετέλεσται»), στους ὁποίους ὑποσχέθηκε κάποια δῶρα ἀνάλογα με τὴν συμβολή του καθενός στη μάχη («τότε τὴν ἀξίαν ἐκάστω καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειράσομαι ἀποδιδόναι»). Τους προέτρεψε νὰ συνεχίσουν νὰ πολεμοῦν με ἀνδρεία ἔχοντας ὡς παράδειγμα τὴν προηγηθεῖσα μάχη, καθὼς τὸ θάρρος εἶναι αὐτὸ που σώζει καὶ ὄχι ἡ δειλία («ἢ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχὰς»), ἐνῶ δὲν παρέλειψε νὰ τους τονίσει ὅτι ἡ νίκη δημιουργεῖ ευχάριστο συναίσθημα σε ὅλους («τινὰ ἡδονὴν τὸ νικᾶν παρέχει»). Στὸ τέλος τοῦ λόγου τοῦ τους ζήτησε νὰ δειπνήσουν καὶ νὰ κάνουσι θυσίες στους θεούς («δειπνοποιεῖσθε καὶ σπονδὰς τοῖς θεοῖς ποιεῖσθε»).

Γ3.α) θεοφιλεῖς: θεοφιλέστεροι - θεοφιλέστατοι
ἀγαθοὶ: βελτίονες / βελτίους - βέλτιστοι
κρείττονες / κρείττους - κράτιστοι
ἀμείνονες / ἀμείνους - ἄριστοι
λῶνες / λῶους - λῶστοι
σώφρονες: σωφρονέστεροι – σωφρονέστατοι

Γ3.β) ἀπήγαγεν: ἀπάγαγε
ἔλεξε: εἰρηκέναι

Γ3.γ) τῇ μάχῃ τῆδε : ταῖς μάχαις ταῖσδε
ὑμεῖς πάντες: σύ πᾶς

Γ4. α)

προπέμψας: χρονικὴ ἐπιρρηματικὴ μετοχὴ συνημμένη στο «Κῦρος», λειτουργεῖ ὡς ἐπιρρηματικὸς προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου στο «συνεκάλεσε» καὶ δηλώνει τὸ προτερόχρονο.

νίκης: ἀντικείμενο στο ρῆμα «τετυχήκαμεν».

ἀποτελεῖν : τελικὸ ἀπαρέμφατο, ὑποκείμενο στο ἀπρόσωπο ρῆμα «χρή».

ἑαυτοῦ: ετερόπτωτος ονοματικὸς προσδιορισμὸς ὡς γενικὴ κτητικὴ στο «στρατιώτας».

τὸ γεγενημένον: επιθετική μετοχή ως επιθετικός προσδιορισμός στο «ἔργον».

Γ4.β) «ἵνα παρ' ὑμῖν αὐτοῖς αἰεὶ κρίνητε»: δευτερεύουσα επιρρηματική τελική πρόταση, εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο «ἵνα», εκφέρεται με ἔγκλιση υποτακτική (κρίνητε), γιατί δηλώνει σκοπὸ προσδοκώμενο, και λειτουργεῖ ως επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοποῦ στο ρήμα της κύριας «παύεσθε».

«πότερον ἢ ἀρετὴ μᾶλλον ἢ ἡ φυγὴ σώζει τὰς ψυχάς»: δευτερεύουσα ονοματική πλάγια ερωτηματική πρόταση, εισάγεται με το ερωτηματικό ζεύγος «πότερον ... ἢ» (διμελής, ολικῆς ἀγνοίας), εκφέρεται με ἔγκλιση οριστική (σώζει), γιατί δηλώνει το πραγματικό, και λειτουργεῖ ως αντικείμενο στο ρήμα «κρίνητε».

